

**KATOLICKI
UNIwersYTET
LUBELSKI
JANA PAWŁA II**

KUL 1918

**INFORMACJA
POD
KONTROLĄ**

**EFEKTYWNE
WYSZUKIWANIE WIEDZY
NAUKOWEJ W DOBIE AI**

www.kul.pl

Oprac. dr Joanna Nastalska-Wiśnicka

INFODEMIA I ROLA KOMPETENCJI INFORMACYJNYCH

Współczesne środowisko naukowe:

- Przeciążenie informacją, niepewność źródeł, dezinformacja,
- Sztuczna inteligencja generująca teksty (czasem błędne lub zmyślane),
- Znaczenie kompetencji poznawczych w pracy naukowej (krytyczne podejście do informacji i narzędzi).

GDY AI TWORZY POZORY RZETELNOŚCI

Zmyślane cytowania wygenerowane przez AI

Zapytanie do AI:

Podaj literaturę na temat wykorzystania sztucznej inteligencji w dydaktyce akademickiej w Polsce.

- **Jedna z wygenerowanych odpowiedzi:**

Kowalska, A. (2022). *Sztuczna inteligencja w dydaktyce uczelni wyższych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- **W rzeczywistości:**

- autorka, która nie publikowała żadnych prac naukowych na temat AI,
- tytułu nie ma w katalogu Biblioteki Narodowej ani w żadnym innym katalogu bibliotecznym,
- taki tytuł nigdy się nie ukazał drukiem, brak ISBN.

ETAPY SKUTECZNEGO WYSZUKIWANIA INFORMACJI

Wyszukiwanie to proces, nie jednorazowe działanie. Ważne jest:

1. **Określenie celu** – co chcę znaleźć i po co?,
2. **Dobór słów kluczowych** – pojęcia główne, synonimy, język naukowy,
3. **Budowa zapytania** – operatory, frazy, struktura logiczna,
4. **Ocena wyników** – które źródła naprawdę warto przeczytać?

Każdy z tych kroków wymaga świadomego wyboru – i każdy omówimy za chwilę osobno

CZEGO WŁAŚCIWIE SZUKAM?

Zanim rozpocznę wyszukiwanie, muszę wiedzieć:

Jakiej informacji potrzebuję? Do czego chcę ją wykorzystać?

Przykładowe cele wyszukiwania:

- uzyskanie **definicji lub tła teoretycznego**,
- przygotowanie **przeglądu literatury**,
- znalezienie **konkretnego badania lub studium przypadku**,
- identyfikacja **luk w badaniach**,
- zebranie **aktualnych danych** do prezentacji lub zajęć dydaktycznych.

Cel determinuje wybór źródeł, słów kluczowych i narzędzi

WSZYSTKO ZACZYNA SIĘ OD PYTANIA – DOSŁÓWNIE

- **Dobre pytanie to fundament skutecznego wyszukiwania informacji:**
 - precyzuje cel,
 - ukierunkowuje strategię,
 - pozwala dobrać odpowiednie narzędzia i słowa kluczowe.
- **W narzędziach AI:**
 - jakość wyniku zależy od jakości pytania,
 - pytanie zbyt ogólne = odpowiedź nieprzydatna,
 - pytanie zbyt szczegółowe = ryzyko pominięcia wartościowych źródeł.

Zarówno tradycyjne wyszukiwanie, jak i interakcja z AI wymagają świadomości celu i umiejętności formułowania pytań. To nie tylko kwestia techniki – to kompetencja badawcza

JAK ZBUDOWAĆ ZAPYTANIE, KTÓRE DZIAŁA?

- **Słowa kluczowe**
 - pojęcia naukowe, synonimy, zapytanie w języku angielskim.
- **Operatory logiczne**
 - **AND** – zwraca wyniki zawierające wszystkie wskazane terminy,
 - **OR** – zwraca wyniki zawierające co najmniej jeden z podanych terminów,
 - **NOT** – wyklucza wyniki zawierające określony termin.
- **Cudzysłowy i nawiasy**
 - dokładne frazy : np. "artificial intelligence in education,,,"
 - grupowanie: np. ("digital literacy" OR "information literacy") AND students.
- **Znaki maskujące: * ?**
 - * zastępuje ciąg liter np. *educat** = education, educator, educational,
 - ? – zastępuje jedną literę np. *wom?n* = women, woman.
- **Fasety i filtry**
 - ograniczenia: rok, język, typ dokumentu, dyscyplina.

Dobre zapytanie to nie jedno hasło – to przemyślana kombinacja

JAK OCENIĆ, CZY ŹRÓDŁO JEST WIARYGODNE?

- **Kto jest autorem?**
 - Czy autor jest badaczem? Czy reprezentuje uznaną instytucję?
- **Gdzie tekst został opublikowany?**
 - Czy źródło jest naukowe – np. recenzowane czasopismo, monografia akademicka, raport instytucji badawczej?
- **Czy publikacja zawiera bibliografię, przypisy, metodologię?**
 - Rzetelne źródła umożliwiają weryfikację danych.
- **Czy tekst wzbudza emocje lub ma sensacyjny ton?**
 - Styl publicystyczny lub skandalizujący może świadczyć o niskiej wiarygodności.

Ocena źródła to nie sztywna procedura – to nawyk świadomego czytania

TRADYCYJNE ŹRÓDŁA, KTÓRE NADAL SĄ PODSTAWĄ PRACY BADAWCZEJ

- **Katalogi biblioteczne**

- katalogi instytucjonalne, katalogi zbiorcze kilku/kilkudziesięciu bibliotek,
- dostęp do monografii, artykułów, zbiorów specjalnych.

- **Naukowe bazy danych**

- m.in. *Scopus, Web of Science, EBSCOhost, ProQuest, JSTOR, ScienceDirect, De Gruyter, Springer, Taylor&Francis i in.* (recenzowane publikacje, raporty, artykuły naukowe).

- **Google Scholar – z ostrożnością** (szeroka dostępność, ale brak filtra jakości).

- **Open access, Biblioteki Cyfrowe**

Biblioteka Uniwersytecka KUL zapewnia dostęp do profesjonalnych baz danych zawierających rzetelne i sprawdzone informacje naukowe

NARZĘDZIA AI POWIĄZANE Z BAZAMI DANYCH I KATALOGAMI BIBLIOTECZNYMI

- Inteligentne wsparcie w ramach sprawdzonych zasobów naukowych
- Czym się wyróżniają?
 - nie generują „wiedzy” samodzielnie,
 - korzystają wyłącznie z **danych dostępnych w konkretnej bazie**,
 - wyszukiwanie wspierane AI = lepsza nawigacja, bez halucynacji takich jak w czatach generatywnych,
 - źródła są recenzowane i weryfikowalne.

Przykładowe narzędzia:

- Scopus AI
- Web of Science – Research Assistant
- EBSCOhost AI Insights
- ProQuest Central – Research Assistant
- PRIMO (BU KUL) – Asystent wyszukiwania

Wszystkie te narzędzia działają w oparciu o rzeczywiste, dostępne publikacje – nie wymyślają cytatów ani autorów

SCOPUS AI

Z modułu Scopus AI można korzystać za pośrednictwem bazy Scopus, zgodnie z zasadami dostępu do zasobów elektronicznych KUL

Inteligentne wsparcie wyszukiwania w bazie Scopus to:

- Formułowanie pytań badawczych w języku naturalnym,
- Sugestie publikacji, autorów i trendów badawczych,
- Powiązania między tematami i terminami,
- Wszystkie odpowiedzi oparte wyłącznie na danych z bazy Scopus.

Scopus AI wyszukuje i porządkuje istniejące publikacje – bez tworzenia fikcyjnych cytatów

JAK UZYSKAĆ DOSTĘP DO MODUŁU SCOPUS AI?

- **W sieci uczelnianej** (np. na komputerach w BU KUL lub przez Wi-Fi KUL):
 - poprzez stronę Biblioteki: <https://www.bu.kul.pl>, następnie należy wybrać zakładkę Bazy danych → Scopus → Scopus AI (w górnym pasku strony)
 - z poziomu e-KUL: Biblioteki → Bazy biblioteczne → Scopus → Scopus AI
- **Poza siecią KUL** (dostęp zdalny przez system HAN):
 - należy skorzystać ze strony Biblioteki lub e-KUL, jak wyżej,
 - wybrać link do Scopus, a następnie zalogować się, podając dane konta bibliotecznego (login: numer karty bibliotecznej, hasło ustalone w systemie bibliotecznym).
- Po przejściu do Scopus AI wystarczy wpisać pytanie badawcze lub interesujący temat w języku naturalnym. Narzędzie automatycznie wygeneruje odpowiedzi, zestawienia powiązanych publikacji oraz propozycje dalszych zapytań. Wyniki można filtrować, udostępniać i zapisywać do dalszej analizy (pod warunkiem zalogowania się na indywidualne konto Elsevier).

WEB OF SCIENCE: RESEARCH ASSISTANT

Inteligentne wsparcie przeglądów literatury w bazie Web of Science

- Interaktywny przewodnik po temacie badawczym
- Sugestie kluczowych publikacji, pojęć i autorów
- Wizualizacja powiązań tematycznych
- Możliwość tworzenia struktury przeglądu literatury
- Działa w oparciu o rzeczywiste dane z Web of Science – brak halucynacji
- Można prowadzić wyszukiwanie także w j. polskim

Obecnie KUL nie ma dostępu do asystenta Web of Science

EBSCOHOST: AI INSIGHTS

Sztuczna inteligencja wewnątrz baz EBSCO

- Automatyczne streszczenia artykułów pełnotekstowych – ułatwia szybkie rozeznanie w treści publikacji i ocenę jej przydatności do własnych potrzeb
- Podpowiedzi powiązanych zagadnień i pytań badawczych
- Lepsze zrozumienie struktury i zawartości tekstu
- Wyszukiwanie tylko w niektórych bazach (np. Academic Search Ultimate)

Z modułu AI Insights można korzystać za pośrednictwem bazy EBSCO, zgodnie z zasadami dostępu do zasobów elektronicznych KUL – po wejściu w konkretny artykuł

PRIMO (BU KUL): ASYSTENT WYSZUKIWANIA

Wyszukiwanie z podpowiedziami opartymi na AI

- Asystent jest widoczny w interfejsie katalogu PRIMO VE Biblioteki Uniwersyteckiej KUL,
- Sugeruje alternatywne i precyzyjniejsze zapytania, daje odpowiedź z odniesieniami,
- Pomaga w zawężaniu lub rozszerzaniu wyników,
- Pozwala na lepsze dopasowanie terminów do języka indeksowania,
- Wszystkie odpowiedzi są oparte wyłącznie na danych z katalogu,
- Narzędzie jest przydatne przy wstępnym wyszukiwaniu pozycji na dany temat.

Żeby skorzystać z asystenta PRIMO trzeba się zalogować na swoje konto biblioteczne

NIEZALEŻNE NARZĘDZIA AI DO PRZEGLĄDU LITERATURY

Wspierają pracę badawczą – nie są powiązane z konkretną bazą danych

- Korzystają z własnych, ogólnodostępnych zbiorów publikacji,
 - Wspierają eksplorację tematyczną i przegląd literatury,
 - Umożliwiają szybkie odnajdywanie powiązań między publikacjami,
 - Nie generują losowych cytatów – ale wymagają czujności i weryfikacji źródeł.
- **Semantic Scholar** – analiza cytowań i powiązań
 - **Research Rabbit** – wizualne sieci literatury
 - **Elicit** – odpowiedzi na pytania badawcze na podstawie realnych publikacji

Narzędzia AI wspierają przegląd literatury, ale to użytkownik odpowiada za ocenę jakości źródeł

SEMANTIC SCHOLAR

<https://www.semanticscholar.org>

Wyszukiwarka naukowa wspierana AI – analiza cytowań i powiązań

- Dostęp do milionów publikacji z różnych dziedzin,
- Automatyczne podsumowania i wykrywanie kluczowych pojęć,
- Powiązania tematyczne między publikacjami,
- Wskazanie cytowanych i cytujących prac (graf cytowań),
- Możliwość filtrowania wyników według trafności, wpływu, aktualności,
- Należy zadawać pytania w j. angielskim.

Ułatwia wstępny przegląd tematu, identyfikację głównych publikacji i powiązań

ELICIT

<https://elicit.org>

Zadawanie pytań badawczych – odpowiedzi na podstawie realnych publikacji

- Odpowiada na pytania badawcze na podstawie istniejących artykułów,
- Wskazuje konkretne cytowane prace (z podaniem źródła i linku),
- Pomaga w planowaniu przeglądu literatury i generowaniu hipotez,
- Umożliwia filtrowanie wyników, sortowanie według cytowań, roku, źródła.

Elicit nie tworzy odpowiedzi samodzielnie – bazuje na publikacjach z ogólnodostępnych źródeł, m.in. Semantic Scholar

RESEARCH RABBIT

<https://www.researchrabbit.ai>

Wizualne sieci literatury – eksploracja powiązań między publikacjami

- Tworzenie interaktywnych „map literatury” wokół konkretnego artykułu lub autora,
- Pokazuje cytowania w przód i wstecz (forward/backward citation chaining),
- Sugestie powiązanych publikacji w czasie rzeczywistym,
- Możliwość tworzenia własnych „kolekcji” literatury i ich udostępniania.

Pomaga zobaczyć, jak badania łączą się ze sobą i jak ewoluują w czasie

MOŻLIWOŚCI I OGRANICZENIA NARZĘDZI AI

- **W czym AI rzeczywiście pomaga:**
 - orientacja w nowym temacie,
 - przyspieszenie przeglądu literatury,
 - proponowanie powiązanych publikacji lub zagadnień,
 - streszczanie długich tekstów (Insights).
- **Gdzie wymaga szczególnej ostrożności:**
 - wyszukiwanie literatury w modelach generatywnych (np. ChatGPT, Grok) – ryzyko „halucynacji”,
 - brak transparentności w zakresie źródeł danych w niektórych narzędziach,
 - wartość merytoryczna wyników bywa nierówna – potrzebna weryfikacja,
 - AI nie rozumie kontekstu metodologicznego ani problemów etycznych.

Technologia nie jest neutralna – wymaga krytycznego myślenia i wiedzy dziedzinowej

REFLEKSJE KOŃCOWE

Sztuczna inteligencja może nas wspierać – ale nie zastąpi osądu, doświadczenia i krytycznego myślenia.

- Kluczem nie jest szybkość odpowiedzi, lecz świadomość, co i dlaczego wybieramy jako źródło wiedzy.
- W pracy naukowej potrzebujemy przede wszystkim:
 - myślenia zamiast automatyzmu,
 - pokory wobec złożoności,
 - gotowości do uczenia się – także z błędów, także od siebie nawzajem.

To nie narzędzie decyduje o jakości badań, lecz sposób, w jaki je wykorzystujemy

Kontakt:

inf nauk@kul.pl

tel. 81 45 45 275

Biblioteka Uniwersytecka KUL

ul. Chopina 27, Lublin